

Margreet Maljers

Licht over de stad

GROTE LETTER BIBLIOTHEEK
DEVENTER

1

Elja's schoenen gleden weg op de keien van de Langestraat, ze hield zich met moeite staande op het glibberige, donkere wegdek. Het valse morgenlicht brak door boven de daken, en de gevels van de monumentale huizen staken nog zwart af tegen de grijze lucht.

Ze verlangde naar het voorjaar. Nog minder dan een maand en dan was het lente. Het leek er nog niet op met deze kou.

De textielbonnen die deze week geldig waren, zouden de vrouwen uit Alkmaar en omgeving heus niet laten lopen. Het zou dus druk worden in de winkel. Iedere bon zou ingewisseld worden.

Deze donkere, kille februarimorgen in 1943 verwachtte ze nog een zending stoffen voor de winkel die ze met de hulp van een tante beheerde. Veel kwaliteit zou er niet bij zitten, dat verdween voor een groot deel naar Duitsland, maar iets was beter dan niets. Als er nu maar eens gewoon warme flanel tussen zat. Het was zo koud! En dan had zij nog goede kleren. Ze beklagde de moeders die verantwoordelijk waren voor de kleren van hun kinderen.

Er klonken voetstappen op de straat achter haar.

IJzer dat klikte op de keien. Het geluid kwam dichterbij.

‘*Fräulein Van Lier...*’ klonk het naast haar.

Ze keek onwillig opzij en zag een uniform.

‘Kapitein Krüger,’ groette ze koel. Wat deed die man zo vroeg op straat? De winkels waren nog niet open. O, wacht. Naar het stadhuis zeker. Dan was ze hem ook vlug weer kwijt.

De Duitser regelde zijn stappen naar de hare en liep naast haar verder. Zijn lichtgrijze ogen gleden over haar rechte, fiere figuurtje.

‘*Wie geht es... eh...* hoe gaat het met uw *Freund*?’ Hij had niet eens een onprettige stem. Best een aardige man, tenminste, als je niet wist hoe hij echt was. Ze kon niet eens meer doen of ze hem niet verstond. Lastig was dat.

Kapitein Krüger was sinds het begin van de oorlog, met onderbreking van ruim een halfjaar, gelegerd in Alkmaar en sprak inmiddels redelijk goed Nederlands.

Hij had Elja ontmoet in het fotoatelier dat haar tantes dreven in het pand naast haar stoffenzaak, en hij had haar diverse malen uitgenodigd voor een wandeling, een feestje, of een uitje naar de bioscoop. De liefde kwam van één kant, want Elja had een hekel aan hem. Niet alleen omdat hij een Duit-

ser was, al was dat feit al reden genoeg om niet in te gaan op zijn invitaties, maar zijn grijze ogen, die heel kil konden worden als iets niet naar zijn zin verliep, bezorgden haar weerzin. Volgens haar tantes waren er ook goede Duitsers, maar als dat al zo was, zaten ze in een concentratiekamp.

‘Met mijn verloofde gaat het goed. Dank u wel,’ zei ze ijzig.

‘Hij is een gelukkig man,’ zei de man naast haar.

Ze dwong zichzelf om niet opzij te kijken. Ze wist dat hij dat wilde.

‘Ach, werkelijk? Ik zal het hem zeggen,’ antwoordde ze. Ze hield haar stem bewust verveeld.

De glimlach verdween een moment, maar keerde toen weer terug. ‘Doet u dat. U zult hem missen als hij vertrekt om mee te werken aan een Groot-Duitsland.’

‘Hij heeft een ausweis,’ zei ze kort.

‘De regels veranderen,’ antwoordde hij.

Ze haalde haar schouders op. ‘Niet voor zijn werk.’

‘Voor echte agrariërs wel, maar uw vriend valt daar vast niet onder.’

Ze hoorde het genoeg in zijn toon en verwenste hem hartgrondig. Niet dat Evert naar Duitsland zou gaan, van zijn leven niet. Maar het zou

hem de dekmantel afnemen die hij nu had. Hij kon zich vrij bewegen en trok van de ene kant van het land naar de andere. Hij bofte dat hij de baan van landbouwcontroleur had gekregen. Hij was nu in Noord-Limburg voor een paar weken.

Ze waren inmiddels bij de hoge stenen trappen van het stadhuis aangekomen.

‘U moet hier zijn. Een goede dag,’ zei ze.

‘Laat me u toch even naar uw winkel begeleiden. *Es ist...* Het is glad op straat,’ zei hij en hij hield haar zijn arm voor.

‘Dat is niet nodig. Ik red me uitstekend.’ Ze keek naar de wit uitgeslagen keien. Die man moest wel een olifantshuid hebben om niet te begrijpen dat ze liever languit op straat neerplofte dan dat ze zijn arm accepteerde. Nauwlettend zette ze haar voeten op het ongelijke straatdek. Zo ellendig glad als dat was. Maar gearmd met een Duitser over straat gaan? Ze viel honderd keer liever.

Tante Aline zou vast gebruikmaken van de situatie en meteen vragen of hij het druk had en waar-mee, en ze zou hem nog beklagen ook. Die houding had al diverse malen onderduikers bewaard voor een arrestatie. Maar zij was tante Aline niet. Ze kon het niet opbrengen, al zou ze misschien nog meer succes hebben dan tante Aline, want vanaf het begin

was Krüger in haar geïnteresseerd geweest, zoals tante Flora, haar andere tante, het netjes uitdrukte.

‘*Gut...* Een goede dag dan,’ zei kapitein Krüger en hij bracht zijn hand naar de pet die op zijn hoofd stond.

Elja knikte stug en liep door zonder zijn groet verder te beantwoorden.

Hij keek haar een moment na en liep toen de stenen stadhuistrap op. Boven zijn hoofd waaide de vlag met het hakenkruis.

Bezet Alkmaar. Bezet Nederland...

Bij de fotozaak van haar tantes stopte Elja een moment. Tante Flora en tante Aline van Henegouwen waren beiden in de winkel. Het licht was al aan en Elja zag dat tante Flora nauwgezet een stofdoek haalde over de foto’s die aan de muur hingen.

Ze stak haar hand op en tante Flora zwaaide terug. Daarna opende Elja de deur van de stoffenzaak.

In het langgerekte winkelpand hing de geur van frisse katoen en wollen stoffen. In de grote kachel in de hoek van de winkel lag nog de as van gisteren achter de kachelruitjes. De geur van verbrand hout en turf mengde zich flauwtjes met de lucht die de stoffen afgaven. Ze snoof de mengeling met een

gevoel van welbehagen op en keek op haar horloge. Het was kwart voor negen. Zou ze vast wat turf op de kachel gooien? Toch maar niet. Met de drukte die ze verwachtte zou de winkeldeur onophoudelijk opengaan en dan vloog alle warmte naar buiten. Ze had een dik vest aangetrokken over haar trui. Met een blik in de lange spiegel die aan de wand hing – wel erg stevig was ze zo – besloot ze dat het zo maar moest. Beter dik lijken dan het koud hebben.

Als de bestelwagen maar niet al te lang wegbleef. Dan had ze tenminste iets meer om te verkopen.

Tegen negenen stopte de wagen uit Twente voor de deur en kreeg ze het zo druk met sjouwen en opruimen dat ze het eerder warm dan koud had. Ze keek intussen ongeduldig uit naar de komst van haar assistente, Helmy Pronk. Waar bleef ze nu? De eerste klanten meldden zich al.

Helmy arriveerde tegen tien uur. Elja had net een paar klanten weggewerkt en verwijderde het pakpapier van een paar rollen.

‘Sorry El. Op het laatst had mijn moeder nog iets wat echt noodzakelijk gedaan moest worden.’ Ze gooide haar jas op de kapstok en liep naar de stoffen toe. ‘O Elja, dit is leuk, zeg! Precies iets voor mij. Ik ga ervan uit...’ Haar bruine ogen tintelden toen ze een

rol groene gabardine omhooghield. ‘Helemaal mijn kleur, hè? Voor een jasje is dit precies goed.’

Elja keek naar haar. Die groene kleur paste inderdaad goed bij Helmy’s tint en haar bruine, krullende haar.

‘Gaat vast lukken. Maar help nu eerst mee met opruimen. Straks krijgen we de hele horde vrouwen over ons heen,’ zei ze.

‘Mooi.’ Helmy wist ook van aanpakken en ze werkten eensgezind de stoffen weg.

Elja zag dat Helmy de rol gabardine wat achteraf wegmoffelde en glimlachte even. Zo slim als ze dat deed. Zo reserveerde ze vroeger ook een gunstige zitplaats in de klas voor zichzelf: uit het zicht van de leraar. Het had z’n voors en z’n tegens om een oude schoolvriendin aan te nemen als je assistente. Je wist in ieder geval wel wat je aan haar had.

‘Denk erom dat je de bonnenrommel goed bijhoudt, Helmy,’ verzocht ze toen.

Helmy bracht een hand naar haar slaap en stampte op de grond. ‘Goed, mevrouw!’

Het werd inderdaad net zo druk als Elja had verwacht, en ze vroeg ten slotte aan tante Flora of die bij kon springen. Tante Flora was precies, kon goed organiseren en had iets rustgevends.

‘Ik heb alleen maar bonnen voor stof voor een overjas voor mijn man,’ zei een vrouw met een mager gegroefd gelaat. ‘Hoe ik de rest in de kleren moet krijgen is me een raadsel. De jongens hebben geen fatsoenlijke pyjama aan hun gat en al hun truien zijn te krap. Ze lijken wel allemaal tegelijk de hoogte in te schieten. Vroeger vielen de kleintjes in de kleren van de oudsten, maar nu groeien die ukkies erg hard. En ze krijgen echt niet te veel te eten, alleen maar bonen en nog eens bonen. Die lijken wel kunstmest voor die koters.’

Tante Flora kende haar wel. Ze was amper vierendertig jaar en zag er te zorgelijk en te oud uit voor haar leeftijd. Jong getrouwd, vlug kinderen gekregen. Haar man werkte hard, maar hij verdiende niet veel als timmerman.

Ze kon zich best voorstellen dat die mannen bij de bunkerbouwers gingen werken. Wie zou het hun kwalijk nemen? Dat waren de enige bouwbedrijven die volop draaiden. Werkloos worden was ook geen optie, want dan kon je zo naar Duitsland vertrekken om daar tewerkgesteld te worden, en een mens had geld nodig om rond te komen.

Tante Flora klakte meelevend met haar tong. Ze nam de vrouw bij een arm en schoof haar behoedzaam wat naar achteren in de lange pijpenla die de

winkel was. ‘Waar zit je het meest mee, Janny?’

De donkere ogen van de vrouw waren groot in het magere gezicht. ‘Flanel en wol, zodat ze het niet te koud krijgen. De antraciet is niet te betalen, de prijs van gewone steenkool gaat ook al omhoog en turf vliegt erdoorheen. Soms zie ik de kleintjes bibberen.’ In de stem van Janny klonk wanhoop door.

‘Kom vanavond nog even langs. Op dit moment kan ik niet zo veel voor je doen,’ zei tante Flora zacht. ‘Dan krijgen we scheve ogen met de anderen hier. Kom na zessen. Is je man dan al thuis om een oogje op de jongens te houden?’

Janny knikte. Haar gezicht werd iets minder zorgelijk. Ze keek naar het vriendelijke gezicht van tante Flora.

‘Halfzeven? Ik heb nog wel wat wol van voor de bonnennarigheid liggen.’ Bemoedigend duwde tante Flora tegen de arm van de jonge vrouw.

‘Koop dan nu maar stof voor een jas,’ adviseerde ze haar toen. ‘Het is er nu en de winter is nog niet op z’n eind.’

De vrouw knikte dankbaar en liep terug naar het voorste gedeelte van de textielwinkel.

Tante Flora pakte haar lijsten bij elkaar en borg de bonnen zorgvuldig op.

Wat een geweldige mazzel dat de Joodse familie